

УДК 37.037+004.9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-44>**Олена ПИХТАР,***orcid.org/0000-0001-6292-3810**кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри музичного мистецтва**Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія
Київського національного університету культури і мистецтв»
(Миколаїв, Україна) elena.pihhtar@gmail.com***Світлана КЛЮЄВА,***orcid.org/0000-0001-8727-8176**провідний концертмейстер кафедри музичного мистецтва
Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія**Київського національного університету культури і мистецтв»
(Миколаїв, Україна) s.klyuyeva1967@gmail.com*

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА З ПІАНІСТАМИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО УЧАСТІ В ОНЛАЙН-КОНКУРСАХ

У статті окреслено проблему впровадження дистанційної роботи в класі фортепіано, адже нові соціокультурні реалії породжують потребу у зміні форм навчання. Наголошено на необхідності перегляду специфіки підготовки виконавців із фаху «фортепіано». Дистанційна форма навчання передбачає збереження основних настанов, пов'язаних із вихованням піаністів. Важливою є увага до підбору репертуару. Процес ознайомлення із твором можна робити і через перегляд гри викладача, і через аналіз відео провідних виконавців. Важливим етапом виступає створення потрібного слухового образу твору, пов'язаного із глибоким розумінням культурно-мистецького контексту, в якому його було створено. Процес вивчення твору може передбачати залучення масиву теоретичних праць, пов'язаних із висвітленням специфіки життєвого та творчого шляху композитора, особливостей його світоглядних настанов. Особливе значення має виокремлення проблемних аспектів, наявних у технічному апараті піаніста, що набагато важче зробити на онлайн-заняттях. Зростає потреба у підвищенні мотивації виконавців та орієнтуванні їх на участь у дистанційних змаганнях. Підготовка до конкурсів, запис відео для подачі заявок виступають новою сферою, яка потребує додаткових зусиль із боку викладача та студента. Відео з виступом піаніста не повинне мати ознак призупинення під час запису чи монтажу. Внаслідок того, що надзвичайно важко досягти «ідеального» звучання твору з першого дубля, треба орієнтувати студента на практику запису власного виконання та подальшого аналізу отриманих результатів. Процес виконавства потребує коригування сфери психологічної налаштованості, вироблення навичок виконувати твір без наявності публіки, здатності втілювати власну виконавську інтерпретацію. Надзвичайно актуальною у ситуації зростання кількості онлайн-змагань є виваженість під час вибору конкурсних та фестивалівських проєктів, у яких доречно брати участь.

Ключові слова: піаніст, конкурс, дистанційна форма, студент, відео.

Olena PIKHTAR,*orcid.org/0000-0001-6292-3810**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Chief of the Department of Musical Arts**Separate Division "Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts"
(Mykolaiv, Ukraine) elena.pihhtar@gmail.com***Svitlana KLIUIEVA,***orcid.org/0000-0001-8727-8176**Leading Accompanist at the Department of Musical Arts**Separate Division "Mykolaiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts"
(Mykolaiv, Ukraine) s.klyuyeva1967@gmail.com*

DISTANCE WORK WITH PIANISTS IN PREPARATION FOR PARTICIPATION IN ONLINE COMPETITIONS

The article outlines the problem of introducing distance work in the piano class, because the new socio-cultural realities create the need to change the forms of learning. Emphasis is placed on the need to review the specifics of the training of performers in the specialty "piano". Distance learning involves maintaining the basic guidelines for educating pianists. Attention to the selection of the repertoire is important. The process of getting acquainted with the work can be done both by watching the teacher's game and by analyzing the videos of leading artists. An important step is to create the right auditory image of the work, associated with a deep understanding of the cultural and artistic context in which it was created. The process of studying the work may involve an array of theoretical works related to the coverage of the specifics of the life and creative path of the composer, the peculiarities of his worldview. Of particular importance is the identification of problematic aspects present in the technical apparatus of the pianist, which is much more difficult to do in online classes. There is a growing need to increase the motivation of performers and focus them on participation in distance competitions. Preparation for competitions, the video recording for applications is a new area that requires additional efforts on the part of teachers and students. The video of the pianist's performance should not show signs of pausing during recording or editing. Due to the fact that it is extremely difficult to achieve the "perfect" sound of the work from the first take, it is necessary to focus the student on the practice of recording their own performance and further analysis of the results. The process of performance requires adjustment of the sphere of psychological attitude, development of skills to perform the work without the presence of the public, the ability to embody one's own performing interpretation. Extremely relevant in a situation of increasing the number of online competitions is prudence in choosing competitions and festival projects in which it is appropriate to participate.

Key words: pianist, competition, distance form, student, video.

Постановка проблеми. Виховання професійних виконавців, що грають на фортепіано, є доволі складним та тривалим процесом. В умовах упровадження дистанційних форм навчання, які багато в чому могли змінити ставлення студентів до навчального процесу, надзвичайно важливо підтримати бажання продовжувати заняття з фаху. Одним із чинників, на які треба звертати увагу, є створення мотивації для розвитку майстерності гри на фортепіано. Фактором, що впливає на зростання рівня професійності, є участь у конкурсах та фестивалях. Внаслідок того, що виникла ситуація, коли участь у звичайних конкурсних та фестивальних заходах стала фізично неможливою, актуалізувалася потреба проведення їх у дистанційній формі. Проте ця форма участі, як і підготовка до неї, породжує низку нових завдань та проблемних аспектів, розгляд яких потребує висвітлення в науково-педагогічному дискурсі.

Аналіз досліджень. Проблема вибору педагогічного репертуару як основи розвитку фахової підготовки студентів-піаністів досліджувалась у праці Л. Гаркуші, О. Економової, Т. Бутенко. Специфіку індивідуального мистецького досвіду майбутнього піаніста-концертмейстера проаналізовано Т. Грінченко. Концертний виступ як особливий вид музично-виконавської діяльності досліджено у статті Л. Лабінцевої. У публікації Ю. Тарчинської та Ю. Дубан висвітлено деякі погляди на сучасні принципи формування виконавської техніки піаніста. Питанню техніки застосування педалі присвячено посібник В. Шукайла. Деякі питання, що пов'язані з дистанційним навчанням у класі фортепіано, окреслено в колективній розробці Л. Гав-

рилової, О. Ішустіної, В. Замороцької, Д. Кассім та у статті Е. ван ден Броека.

Мета статті полягає в окресленні особливостей підготовки піаністів в умовах дистанційного навчання до участі в онлайн-конкурсах та фестивалях.

Виклад основного матеріалу. Підготовка фахівців спеціальності «фортепіано» потребує значних зусиль. Виконавський процес пов'язаний із подоланням низки перешкод, які можуть бути виражені як фізичними показниками, так і психологічними. Найпершим фактором, який залишається базовим для піаніста, незалежно від форми роботи з ним викладача, є зацікавленість тим твором, що входить до репертуару. Без інтересу виконавця до твору неможлива подальша робота. «Основною вимогою виступає закоханість студентів-піаністів у кожен твір своєї програми. Це, звичайно, сприяє плідній роботі над кожним твором, що досить важливо для розвитку їхньої виконавської майстерності. Позитивне враження від краси творів підсилюється зворотним правдивим емоційно-інформаційним зв'язком між студентами і присутніми в аудиторії» (Гаркуша та ін., 2017: 63). Зацікавленість у творі породжуватиме зворотний зв'язок з аудиторією, яка буде віддзеркалювати емоційний посыл виконавця.

Під час роботи з музичним твором базисом для початку навчання виступає розуміння творів. Хоча звичною була форма показу твору викладачем, проте за умови дистанційного навчання доволі результативним є ознайомлення з його різними інтерпретаціями, які здійснюють провідні піаністи. «Розуміння музичного твору має розпочинатися

з обов'язкового знайомства студента із життєвим шляхом і творчістю композитора, з'ясування місця певного твору в його мистецькій спадщині, визначення стилістичних особливостей музики. Показ викладача, звичайно, є бажаним. За відсутності такої можливості студент має ознайомитися з вибраним твором за допомогою мережі internet у виконанні всесвітньо відомих солістів» (Грінченко, 2019: 151). У разі дистанційної роботи викладача та студента, яка в жодному разі не може бути замінена виключно самостійним навчанням студента, надзвичайно важливою є регуляція технічних аспектів. Зокрема, якщо дистанційний процес відбувається на регулярній основі, необхідно значну увагу приділити тому, щоби студент міг добре бачити руки викладача. Ентоні ван ден Брок – викладач-піаніст, що вже декілька років займається дистанційно зі студентами фортепіано, пропонує використовувати декілька камер. «Я використовую вбудовану камеру на своєму ноутбукі, який знаходиться збоку від мого піаніно, даючи студенту «вид учителя за фортепіано» обабіч руки. Інша камера спрямована на огляд рук згори. Я прикріплюю цю камеру до підставки для мікрофона» (Broek, 2016). Здійснювати дистанційну роботу з учнями доречно через такі програми, як Skype, Zoom, Google Meet, Viber, які дають можливість використовувати камеру. Вирішивши основні питання, пов'язані з налаштуванням технічного забезпечення, необхідного для проведення дистанційних завдань, можна переходити до безпосередньої роботи зі студентом. Як уже було зазначено, процес ознайомлення із твором можна робити і через перегляд гри викладача, і через аналіз відео провідних виконавців. Наступним кроком виступає створення потрібного слухового образу твору. Цей етап пов'язаний із глибоким розумінням культурно-мистецького контексту, в якому створювався твір. Процес вивчення твору може передбачати залучення масиву теоретичних праць, пов'язаних із висвітленням специфіки життєвого та творчого шляху композитора, особливостей його світоглядних настанов, а також його поглядами на виконавський процес. На цьому етапі доречним буде залучення форми презентацій, які можна транслювати у реальному часі у таких програмах, як Skype, Zoom, Google Meet. У своїй теоретичній частині виховання піаніста має бути спрямованим на формування та розвиток когнітивного компоненту виконавської компетентності та «містити текстові матеріали лекцій у супроводі мультимедійних презентацій, діаграми, таблиці, а також мультимедійний вміст (аудіо, відеофрагменти, фотоматеріали, репродукції творів образотворчого мистецтва тощо). Лекційний матеріал має

бути поданий коротко і доповнений музичними композиціями для прослуховування» (Navrilov et al., 2019: 433).

Одним із найскладніших завдань, що виникають під час проведення дистанційної роботи у класі фортепіано, є питання коригування виконавських рухів, адже «у процесі формування інструментально-виконавських навичок необхідне досягнення не лише якомога чіткішого слухового образу, а й образу зручних цілеспрямованих виконавських рухів» (Тарчинська, Дубан, 2018: 158). Сучасна піаністична техніка передбачає використання декількох підходів, що передбачають два типи гри – компактний та пластичний. Для першого способу притаманна дозована рухливість піаністичного апарату, тобто «уникання переміщень ліктя, бокових рухів кисті та значних рухів корпусу». Натомість пластичний тип гри передбачає значну «рухливість кисті, рухи ліктів та корпусу» (Тарчинська, Дубан, 2018: 158). Надзвичайно важливим є уникнення затиснення кисті та ліктя чи, навпаки, їх надто великої рухливості. Ці фактори важко повністю простежувати через веб-камеру. Їх складніше відстежити шляхом тактильних відчуттів, а не зорових та слухових. Набагато простіше виправити певні помилки офлайн, що, проте, не може бути доступним за умови дистанційної форми навчання.

Чимало уваги викладач має приділяти формуванню інтерпретації твору студентом, яка б відповідала запитам аудиторії, не змінювала звуковий образ та була досить оригінальною. «Кожен виконавець, орієнтуючись на текст, що об'єктивно існує, по-своєму його прочитував (інтерпретував), знаходячи оригінальні засоби і прийоми виразності, які змінювали звичний звуковий образ твору, виявляли нові грані художнього змісту. Часом потрібно чимало часу, щоб незвичайне, нестандартне тлумачення твору знайшло переконливість і право на сценічне існування. У цьому плані дуже багато залежало від артистичної волі виконавця» (Шукайло, 2017: 5).

Надзвичайно важливим є те, що для участі у більшості конкурсних випробовувань не відміняється потреба вивчати твір напам'ять. Хоча на перший погляд може здаватися, що брати участь у дистанційних змаганнях простіше, проте це не зовсім відповідає дійсності. Насамперед зауважимо, що більшість виконавців-піаністів під час гри у глядацькій залі відчувають значне хвилювання. Цей чинник може вплинути на погіршення гри, появу певних помилок. Л. Лабінцева вказує на трансформацію роботи «багатьох психофізіологічних механізмів музично-виконавської діяльності, зокрема, появу стресового хвилювання,

незвичного стану рухових компонентів ігрового апарата, а також уваги – контролю за успішним розвитком виконавського процесу» (Лабінцева, 2010: 216). Проте це хвилювання може мати й позитивні наслідки, адже потреба взаємодії з публікою породжує виникнення стану натхнення. Для багатьох виконавців дуже важливим є відчуття наявності глядача, який реагує на їхню гру. «Для митця важливо не тільки відчуття художній образ, а надзвичайно суттєво відобразити різні почуття так, щоби слухач, глядач були сповнені, пронизані тими ж переживаннями. Одним із механізмів, що дають змогу виконавцеві бути стратегом своєї професійної діяльності, є рефлексія» (Лабінцева, 2010: 216). Натомість відсутність публіки, тобто відсутність рефлексії від глядачів, може впливати на погіршення гри, відтворення без натхненності та появу механіцизму. Зауважимо, що студенти-піаністи постійно привчаються до боротьби зі страхом сцени та вироблення навичок гри на публіку. Натомість мало хто має практику гри задля відеозапису. Дехто може мати фобію, пов'язану зі здійсненням запису на камеру. Цей чинник може впливати на якість гри.

Під час створення запису, як зазначається у правилах участі у сучасних дистанційних конкурсах, необхідно подавати запис без жодних ознак втручання у процес відеозапису. Тобто ролик не повинен мати ознак призупинення під час запису чи, тим більше, ознак здійснення монтажу. Зауважимо, що надзвичайно важко зіграти твір абсолютно ідеально і в технічному відношенні, і в плані артистизму, і в художньо-виразному вимірі. Відповідно, виконавець повинен зробити чимало дублів, серед яких можна буде вибрати найкращий, який зможе претендувати на те, щоби представити учасника на конкурсному відборі.

Важливим чинником, що також, хоча й опосередковано, може впливати на сприйняття відео, що надсилається для конкурсного відбору, є оформлення виступу – це і приміщення, в якому здійснюється запис, і вбрання виконавця, і манера триматися. В умовах поширення карантинних заходів більшість студентів обмежені у виборі локації для здійснення відеозапису, часто змушені робити їх у домашній обстановці. Здійснення запису у таких «кустарних умовах» може супроводжуватися значною кількістю подразників, таких як втручання оточення, в тому числі ненавмисне, що впливатиме на характер та якість гри. Всі ці фактори також потрібно брати до уваги під час підготовки конкурсного відео.

Істотна відмінність між звичайними конкурсами та дистанційними полягає у тому, що саме

оцінює журі – живий виступ чи запис. Переглядаючи запис, члени журі можуть передивитися його декілька разів, приділяючи увагу різним деталям. Цей чинник може сприяти виробленню більш об'єктивної оцінки гри. Проте під час прослуховування живої гри набагато легше співпереживати виконавцю. Велику роль в оцінюванні якості виконання мають «художньо-творчі чинники, пов'язані зі складністю досягнення виразності й цільності інтерпретації твору, із необхідністю прагнення високого рівня професійної точності й відповідності гри, артистичності, віртуозності всіх виконавських дій» (Лабінцева, 2010: 216). За умови виходу у фінал конкурсу виконавці мають виступати у прямому ефірі, де наявна гра наживо без можливості створити певні дублі.

Викладачам і студентам необхідно ретельно підходити до вибору конкурсних та фестивальних заходів, в яких планує взяти участь піаніст. Значна кількість вітчизняних конкурсів, які вже мають давню практику організації змагань піаністів, могли ще не адаптуватися до сучасних умов та лише зрідка приходять до потреби трансформувати їх у дистанційну форму. Проведення XII Міжнародного конкурсу молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця (Старша група) в 2020 році було відтерміновано до жовтня, а участь у ньому має бути очною, а не дистанційною, хоча відбір для участі у ньому мав здійснюватися за поданими відео конкурсантів. Низка інших конкурсів, що виникли досить нещодавно, не мають настільки поважної репутації в академічному музичному середовищі, хоча й можуть мати перспективи для розвитку.

Серед українських конкурсів, що перейшли в онлайн-формат, здебільшого наявні ті, що розраховані на різних виконавців, а не є суто змаганнями піаністів. Так, у червні 2020 року пройшов VIII Міжнародний конкурс музичного мистецтва «Київський колорит» у дистанційній формі. Фактично перший відбірковий тур студенти та учні проходять у своєму навчальному закладі або шляхом відбору на всеукраїнському рівні, а вже безпосередня участь здійснювалася онлайн за допомогою програм YouTube, Viber, WhatsApp, ZOOM. У 2019 році було започатковано діяльність платформи «Сузір'я Україна», яка об'єднала продюсерську, рекламну та маркетингову діяльність, а також стала базою для організації постійних онлайн-конкурсів. Вони розраховані на будь-який склад виконавців, як інструменталістів, так і вокалістів. Участь у проектах цієї платформи має сприйматися не як остаточна мета, а скоріше як проміжний етап у становленні професійної майстерності.

Низка закордонних конкурсів та фестивалів стали набагато більш доступними для вітчизняних піаністів, адже перейшли в онлайн-формат. XIV конкурс-фестиваль фортепіанної музики у Принстоні (США) (Princeton Festival Piano Competition), IV Міжнародний фортепіанний конкурс «Віго» (International Piano Competition «City of Vigo»), який базується у іспанській провінції Понтеведра, Steinway Virtual Piano Competition-2020, Piano Talents Competition Online (Мілан, Італія) та низка інших фестивалів-конкурсів проходять у дистанційній формі. Також виникла низка нових фортепіанних конкурсів, які відразу орієнтовані на онлайн-участь. Таким є MUSIC PHENOMENA 2020 – Перший міжнародний фортепіанний онлайн-конкурс (Польща) тощо.

Висновки. Нові соціокультурні реалії породжують потребу у зміні форм навчання та перегляді специфіки підготовки виконавців із фаху «фортепі-

ано». Дистанційна форма навчання передбачає збереження основних настанов, пов'язаних із вихованням піаністів. Важливою є увага до підбору репертуару, велика роль має приділятися теоретичному базису, пов'язаному із творами. Особливе значення має виокремлення проблемних аспектів, наявних у технічному апараті, що набагато важче зробити на онлайн-заняттях. Зростає потреба у підвищенні мотивації виконавців та орієнтуванні їх на участь у дистанційних змаганнях. Підготовка до конкурсів, запис відео для подачі заявок виступають новою сферою, яка потребує додаткових зусиль із боку викладача та студента. Це сфера психологічної налаштованості, вміння виконувати твір без наявності публіки, здатність втілювати власну виконавську інтерпретацію. Надзвичайно актуальною у ситуації зростання кількості онлайн-змагань є виваженість під час вибору конкурсних та фестивалівних проектів, у яких доречно брати участь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаркуша Л.І., Економова О.С., Бутенко Т.М. Підбір педагогічного репертуару як основа розвитку фахової підготовки студентів-піаністів. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 133. С. 60–68.
2. Грінченко Т. Формування індивідуального мистецького досвіду майбутнього піаніста-концертмейстера. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2019. Вип. 23. Том 1. С. 147–153.
3. Лабінцева Л.П. Концертний виступ як особливий вид музично-виконавської діяльності. *Вісник ХДАДМ*. 2010. № 1. С. 215–216.
4. Тарчинська Ю., Дубан Ю. Сутність сучасних принципів формування виконавської техніки піаніста. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 3 (95). С. 155–159.
5. Шукайло В.Ф. Шлях до майстерності піаніста: навчально-методичний посібник. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 206 с.
6. Anthony van den Broek. Teaching and Learning the Piano from a Distance, 2016. URL: <https://www.pianopedagogues.com/single-post/2016/06/04/Teaching-and-Learning-the-Piano-from-a-Distance> (дата звернення 31.08.2020).
7. Havrilova L.H., Ishutina O.Ye., Zamorotska V.V., Kassim D.A. Distance learning courses in developing future music teachers' instrumental performance competence. *Cloud Technologies in Education : Proceedings of the 6th Workshop on Cloud Technologies in Education (CTE 2018)*, Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018 / Edited by : Arnold E. Kiv, Vladimir N. Soloviev. pp. 429–442. Access mode : <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper29.pdf>.

REFERENCES

1. Garkusha L.I., Ekonomova O.S., Butenko T.M. Pidbir pedagogichnogo repertuaru yak osnova rozvytku faxovoyi pidgotovky studentiv-pianistiv [Selection of pedagogical repertoire as a basis for the development of professional training of students-pianists]. *Pedagogical science*, 2017, Vol. 133, pp.60–68. [in Ukrainian].
2. Grinchenko T. Formuvannya indyvidual'nogo my'stecz'kogo dosvidu majbutn'ogo pianista-koncertmejestera [Formation of individual artistic experience of the future pianist-accompanist]. *Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers*, 2019, Issue 23, Vol. 1, pp. 147–153. [in Ukrainian].
3. Labinceva L.P. Koncertny'j vy'stup yak osobly'vy'j vy'd muzy'chno-vy'konavs'koyi diyal'nosti [Concert performance as a special kind of musical performance]. *HDADM Bulletin*, 2010, № 1, pp.215–216. [in Ukrainian].
4. Tarchy'ns'ka Yu., Duban Yu. Sutnist' suchasny'x pry'ncy'piv formuvannya vy'konavs'koyi texnyky' pianista [The essence of modern principles of pianist's performance technique formation]. *New pedagogical thought*, 2018, № (95), pp. 155–159. [in Ukrainian].
5. Shukajlo V.F. Shlyax do majsternosti pianista: navchal'no-metody'chny'j posibny'k [The path to the skill of the pianist: a textbook]. *Zaporizhzhya: Zaporiz'ky'j nacional'ny'j universy'tet*, 2017. 206 p. [in Ukrainian].
6. Anthony van den Broek. Teaching and Learning the Piano from a Distance, 2016. URL: <https://www.pianopedagogues.com/single-post/2016/06/04/Teaching-and-Learning-the-Piano-from-a-Distance> (Accessed 31 August 2020).
7. Havrilova L.H., Ishutina O.Ye., Zamorotska V.V., Kassim D.A. Distance learning courses in developing future music teachers' instrumental performance competence. *Cloud Technologies in Education : Proceedings of the 6th Workshop on Cloud Technologies in Education (CTE 2018)*, Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018 / Edited by : Arnold E. Kiv, Vladimir N. Soloviev. pp. 429–442. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper29.pdf>.